

Kerk of Rijk Gods. Hoe spiritualiteit en sociale beweging verbinden in een context van maatschappelijk crisis.

Kunnen wij als christenen daadwerkelijk bijdragen tot een meer menselijke maatschappij, goed beseffend dat onze samenleving in een ongezien diepe crisis is terecht gekomen? Wat betekent dit in het kader van de vraag naar de realisering van het Rijk Gods? Hoe kunnen wij meewerken aan een wereld waarin – om Ireneus van Lyon te parafraseren- de glorie van God zichtbaar maken in het openbloeien van alle mensen? Ik zal proberen op deze vragen te antwoorden en dit doen onder de titel: hoe spiritualiteit en sociale beweging verbinden in een context van maatschappelijk crisis. Het gaat dan zowel over de noodzakelijke verbinding tussen sociaal engagement en spiritualiteit, als over de verbinding tussen mensen in een context van crisis. Daarbij laat ik mij in ruime mate inspireren door paus Franciscus. Niet omdat ik zo graag pausen citeer, maar omdat hij iets te zeggen heeft dat van belang is.

Eerst een aantal beschouwingen over de maatschappelijke crisis.

Je hoeft geen profeet te zijn om vast te stellen dat wij thans een ingrijpende maatschappelijk crisis meemaken. Ik bedoel hiermee niet de “Brexit” of de moeilijke federale regeringsvorming, maar, om kort door de bocht te gaan: een verontrustende ontmenselijking en verrechtsing.

De ontmenselijking wordt zichtbaar in de groeiende kloof tussen arm en rijk (ook bij ons, ondanks het feit dat in België de kloof niet zo groot is als elders; denk maar aan de grote aantallen mensen die afhankelijk zijn van voedselbanken). Er is een ontzettende stijging van het aantal mensen dat de economische concurrentie en de daarmee gepaard gaande rusteloosheid niet meer aankan. Velen haken af en komen terecht in een “burn out” of depressie. Er zijn werk gerelateerde gevallen van zelfdoding, om niet te spreken over het onrustwekkende gebruik van drugs zoals cocaïne om te kunnen blijven presteren.

Er is ook het toenemende geweld, niet het minst geweld dat aangewakkerd door de sociale media (a-sociale media, de schandpaal van de 21 eeuw). Je moet daarbij niet alleen denken aan haatmail, maar ook de “like me” cultuur die jongeren onmogelijke ideaaltypes doet nastreven en permanent ontmoedigt. Ik heb ontdekt hoe erg dat is, tijdens de retraites die ik voor studenten organiseer in Orval. In de stilte ontmoeten zijn niet alleen voor het eerst zichzelf en hun diepere verlangens. Het zijn vooral de contemplatieve gesprekken achteraf die voor hen een openbaring zijn: zonder vrees voor afwijzing en in vertrouwen hun kwetsbaarheid kunnen uitspreken, ervaren zij als een bevrijding uit de druk om altijd “super” te moeten zijn.

En dan is er nog het *fake news* dat mensen onzeker maakt over wat waar of onwaar is en zelfs verkiezingen kan manipuleren. Het is niet voor niets dat het Vlaams Belang zowat al zijn middelen heeft ingezet voor de beïnvloeding van jongeren via de sociale media. Het heeft ook racisten zoals Van Langenhove tot helden gemaakt.

Meteen is gezegd dat de ontmenselijking van de samenleving ook te maken met een verontrustende verrechtsing, met alle ingrediënten die erbij horen: over-beklemtoning van identiteit (cf. het extreem nationalisme en het “eigen volk eerst” denken), de angst voor alles wat als vreemd wordt ervaren en vooral angst voor de moslims; racisme; het wij/zij denken; de verkondiging en politieke uitvoering van ideeën die 15 jaar geleden nog veroordeeld werden en nu mainstream zijn geworden. Talrijke elementen van het vroegere 70 punten plan van Vlaams Blok zijn zelfs in het Vlaamse regeringsakkoord geslopen.

Zonder overdrijving kunnen wij opmerken dat er tendensen zijn die doen denken aan wat de Nazi's deden met burgers die joodse medemensen in bescherming namen: daden van solidariteit worden stilaan als een misdaad vervolgd. Ik denk aan de gevangenneming van de Italiaanse kapitein die bootvluchtelingen heeft gered uit de uit de middellandse zee, of de boer die verkleumde migranten heeft geholpen die grens tussen Italië en Frankrijk hadden overgestoken. De boer werd aangeklaagd wegens, letterlijk: “crime de solidarité”. Nogmaals: zover is het gekomen dat hulp bieden aan mensen in nood een misdaad is geworden! Men kan ook verwijzen naar Thierry Baudet die in Nederland voorstelt voor om leraars en professoren die te kritisch denken op zwarte lijsten te zetten.

Intussen wordt in Vlaanderen één van de meest nuttige politieke krachten, met name het middenveld gemaaid. Denk aan het stopzetten van de samenwerking tussen Vlaanderen en Unia het centrum voor gelijke kansen. Denk ook aan de vermindering van subsidies aan middenveldorganisaties waarover velen zich zorgen maken en die ook bewegingen treffen zoals Broederlijk Delen, Welzijnszorg of Orbit. Waar het middenveld, de *civil society* wordt versmacht, doemt zoals H. Arendt schreef, de totalitaire staat op die alleen maar een verhouding kent tussen ene massa individuen en de staat.

Intussen richt de EU een nieuw commissariaat op voor de verdediging van de Europese waarden, in de ogen van velen zijn dat “christelijke” waarden. Maar zij weten niet goed meer wat dat betekent. Olivier Roy schrijft hierover in zijn boek, “*l'Europe est elle chrétienne?*”, dat diegenen die op dit ogenblik de Europese cultuur als “christelijke cultuur” bestempelen en met luide trom verkondigen dat zij deze waarden willen verdedigen, vaak leden zijn van rechtse en extreem rechtse groeperingen die niet het minste respect hebben voor het evangelie. Denk maar aan volksmisleiders zoals Salvini in Italië en Orban in Hongarije, maar ook aan Marion Le Pen die in Lyon een academisch centrum voor vorming in rechtse ideologie heeft opgericht of Steve Bannon die gelukkig (nog?) niet in geslaagd is om in de buurt van Rome een opleidingscentrum voor hedendaagse christelijke kruisvaarders op te richten (overigens met de cynische naam: *Human Dignity Institute!* Van Orwells newspeak gesproken).

Dergelijke duistere figuren prijzen de christelijke cultuur de hemel in, maar hanteren terzelfdertijd een discours dat een volslagen ontkenning is van het evangelie. Vooral het sociale engagement van christenen voor armen, migranten, transmigranten en vluchtelingen is hen een doorn in het oog. Voor hen is het Christendom alleen maar een vlag in hun strijd tegen de Islam. En paus Franciscus is de kop van jut, met steun van aartsconservatieven wordt hij als een verrader van Europa bestempeld.

In deze context zou men van de kerk als gemeenschap van christenen kritisch weerwerk verwachten, maar daarvan komt helaas weinig terecht.

Het is gewoon een feit dat de kerk als instituut, overigens zoals andere instituten zoals het gerecht of het parlement, niet meer het gezag heeft om de samenleving een moreel kompas voor te houden.

Het ledenaantal en de kerkpraktijk daalt zienderogen. De kudde verouderd. De onhandige aanpak van de pedofiliecrisis heeft de bisschoppen monddood gemaakt.

Men probeert het priestertekort op te lossen door de import van priesters uit Afrika, India of Polen, en meer nog met een her-klerikalisering, met strengere normen voor de liturgie, met meer nadruk op de katholieke identiteit.

Men koestert de illusie om de situatie op te lossen met nieuwe bureaucratische structuren en schaalvergroting. Maar het lijkt soms op het plaatsen van vermolmd stutten onder instortende muren. Onlangs was ik in gesprek over de nieuwe pastorale regio's in Vlaams-Brabant. Wat mij opviel in het nieuwe organigram is de eenzijdige klemtoon op binnenkerkelijke taken terwijl sociale inzet in een marginaal hoekje wordt gestopt en in het organigram nauwelijks zichtbaar is.

Zowat overal in Vlaanderen hoor ik de klacht van sociaal geëngageerde christenen, dat hun engagement vaak stuit op onbegrip, of liever, op een mentaliteit waarbij hun sociale inzet wordt geminimaliseerd als een randfenomeen in het kerkgebeuren. Men waardeert wel wat zij doen, maar niet als centrale opdracht van de kerk. Kerkvorming wordt geassocieerd met expliciete geloofsverkondiging, catechese, liturgie en goederenbeheer, terwijl diaconie, noodhulp, broederlijk delen, welzijnszorg, werken met vluchtelingen, bezig zijn met de klimaatcrisis en dergelijk worden gezien als een secundair of afgeleid product. Ter zelfder tijd worden de sociaal geëngageerde groepen bekeken met een kritische blik, omdat zij samenwerken met andersdenkenden en in hun analyses niet altijd een kerkelijke taal gebruiken. De kerkelijke hiërarchie heeft blijkbaar veel meer vertrouwen in vrome spiritualiteitsbewegingen die zich concentreren op de binnenkerkelijke agenda en werken een individualistische spiritualiteit (Opus Dei, Comunione, Emmanuel, neo-catechumenaat, enz....). Een geprivatiseerde vrome spiritualiteit is echter geen motor van sociale verandering, integendeel, vaak leidt het tot een bevestiging van de status quo, wat Mounier, de gevestigde wanorde noemde.

Het probleem komt echter niet alleen van de kerkelijke hiërarchie. We moeten ook erkennen dat nogal wat christelijke sociale organisaties uit de vroegere katholieke zuil de band met de kerk zo niet verbroken, dan toch afgezwakt hebben.

Denken wij maar aan de naamverandering waarin de C verdwijnt. (ACW beweging.net, KAV Femma, CMBVC markant, VKW Ethion, enz..). In dergelijke bewegingen is er wel nog wel ergens een pastoraal verantwoordelijke of een spiritueel begeleider maar die wordt in een afzonderlijke koker gestopt en wanneer spiritualiteit aan bod komt dan trekken Yoga of mindfulness bijeenkomsten volk, christelijke spiritualiteit niet.

Achter al wat ik hier wat kort door de bocht vermeld, schuilt echter een meer fundamenteel probleem, dat in 1907 al werd gediagnostiseerd door de Amerikaanse theoloog Walter Rauschenbusch in zijn boek *Christianity and the Social Crisis*. Rauschenbusch was één van de leiders van de zgn. *social gospel movement*, een beweging die gestreden heeft voor de afschaffing van de slavernij in Noord-Amerika, en waartoe onder meer ook M.L. King heeft behoord. Volgens Rauschenbusch faalt de kerk al eeuwlang in haar opdracht om een transformatieve kracht in de samenleving te zijn. Volgens hem is de reden dat zij vanaf de Constantijnse wending vooral met zichzelf bezig geweest is en niet genoeg met het Rijk Gods. Rauschenbusch beschrijft uitvoerig hoe de diaconie en de zorg voor elkaar centraal stond in het vroege christendom en hoe geleidelijk aan alle aandacht ging naar discussies over dogmatische spitsvondigheden, naar de luister van de liturgie, naar vorming in wereldvreemde spiritualiteit en naar de opbouw van de eigen macht; niet naar de vraag hoe de samenleving te humaniseren of hoe het Rijk Gods in de reële context te realiseren. Volgens Rauschenbusch heeft Jezus, in de lijn van de profetische traditie, niet de bedoeling had een kerkelijk instituut op te richten, maar het rijk Gods te verkondigen en mensen in contact te brengen met Gods barmhartigheid. Hij wilde gefnuikte mensen weer rechtop laten lopen. Hij deed dat uiteraard in zijn taal en cultuur en vanuit zijn context. Rauschenbusch wilde Jezus' beweging verderzetten vanuit de context van de uitbuiting van de arbeiders. Vandaag moeten wij dat doen in onze maatschappelijk context, rekening houdend met vermaatschappelijking en meer complexe structuren.

Ik denk dat Rauschenbusch zoals velen na hem niet het minst de bevrijdingstheologieën, de juiste vragen hebben gesteld. Hoe kunnen wij te midden van een samenleving in crisis mensen laten zien dat God een God van leven is, een God wiens geest mensen in beweging brengt om een samenleving op te bouwen waarin ieder ten volle als mens kan openbloeien? Dat vraagt meer dan de zorg voor binnenkerkelijke problemen. Om het met Gaillot te zeggen, hoe vermijden wij dat een kerk die niet dient, tot niets meer dient.

Door de synode over de rechtvaardigheid van 1971 heeft dit positief geformuleerd met woorden die blijven inspireren. Ik citeer: "inzet voor rechtvaardigheid en deelname aan de transformatie van de samenleving is een constitutieve dimensie van de evangelisatie, met andere woorden van de zending van de kerk om de mensheid te redden en te bevrijden uit elke situatie van verdrukking". Dat wil zeggen dat diaconie en maatschappelijk engagement wel degelijk de kern uitmaken van de zending, maar ik voeg er wel aan toe: dit is niet mogelijk zonder een spiritualiteit van de navolging.

In elk geval moeten twee uitersten vermeden worden: een sociale strijd zonder evangelische diepgang, en een geprivatiseerde spiritualiteit zonder maatschappelijke inzet. Dat inzicht is uiteraard niet nieuw. Want de verbinding tussen maatschappelijk inzet en evangelische spiritualiteit, is iets dat al jaren geleden werd bepleit door Taizé en *De Vijgeboom* onder het motto: *Lutte et contemplation*, strijd en inkeer. Sta mij toe de woorden te citeren die frère Roger schreef naar aanleiding van Pasen 1973 en ter voorbereiding van het jongerenconcilie in herinnering te brengen, woorden die nog niets van hun actualiteit verloren hebben:

“Tekenen van tegenspraak worden volgens het evangelie
zet ons tegelijkertijd ertoe aan om
zonder ophouden naar *gemeenschap te zoeken*.
Deze gemeenschap betekent geen ontkenning
van crisis of confrontatie,
zij wordt daaruit geboren.

Zij verbindt ons in de eerste plaats
met de verdrukte mens,
met wie wij ons samen willen inspannen
om elkaar te bevrijden.

Zij heeft een dynamisch karakter:
zij overschrijdt één voor één alle grenzen
van leeftijd, cultuur en ras...
totdat zij zich uitstrekt over die miljoenen mensen,
boeren, arbeiders, werklozen,
studenten, migranten...
die, vooral in de zuidelijke continenten,
nu reeds door het vuur gaan
voor wat wij zoeken.

Zij die gemeenschap zoeken met God
en met de mensen worden vanzelf
de spanning gewaar die bestaat tussen
strijd en aanbidding
Twee houdingen die in elkaars verlengde
blijken te liggen, terwijl men dacht,
dat zij lijnrecht tegenover elkaar stonden,
en die elkaar over en weer
tot leven blijken te roepen.

Strijd in onszelf,
om ons te bevrijden
van wat ons innerlijk gevangen houdt
en van onze drang
om anderen van hun vrijheid te beroven.
Strijd aan de zijde van de armen,
opdat hun stem gehoord wordt,
opdat systemen van onderdrukking
verbrijzeld worden.

Aanbidding
om langzaam maar zeker
onze blik anders te laten worden,
totdat wij de mensen en het heelal
door de ogen van Christus zien.”

Inderdaad, wat wij nodig hebben is zowel maatschappelijke inzet als, wat Thomas Merton beschreef als “het contemplatieve vatten van de politieke, intellectuele, artistieke, en sociale bewegingen van deze wereld”. Dat is een hele uitdaging waarover ik graag wat meer zou zeggen, daartoe geïnspireerd door paus Franciscus.

1. Het allereerste kernwoord is: **durven veranderen**. De status quo doorbreken en de comfortzones verlaten waarin wij ons verschansen.

Franciscus drukt dit uit met het principe dat tijd belangrijker is dan plaats. Plaats staat voor het verkrampd vasthouden aan zekerheden en machtsposities. Tijd staat voor het gericht zijn op het grotere perspectief, het “magis” (dat niet magie betekent, maar “het beste mogelijk realiseren vanuit het perspectief van Gods toekomst”). Datgene waaraan men zich vastklampt, moet men loslaten om processen van verandering op gang te kunnen brengen. En dat geldt voor iedereen, niet alleen de zgn. conservatieven, maar ook voor diegenen die van zichzelf denken dat zij progressieven te zijn en niet openstaan voor nieuwe evoluties. Om een voorbeeld te geven: de meest krampachtige personen die ik ken in de zondagsparochie van de UP van Leuven zijn diegenen die alles willen behouden zoals zij dat in de jaren 60 en 70 hadden gekoesterd.

Waarom is verandering een kernwoord? Het heeft alles te maken met het feit dat de werkelijkheid van mens en natuur één en al proces van verandering is, een proces dat gestuwd door Gods aanwezigheid en evolueert naar volheid en voltooiing. Gods geest brengt *alles* voortdurend in beweging en als dat zo is, moet ook een kerkgemeenschap, die zich inschrijft in de reële geschiedenis van mens en natuur, voortdurend veranderen. In Evangelii Gaudium is paus Franciscus in dat opzicht meer dan duidelijk: in de kerk moet alles veranderen, haar gebruiken, haar manieren van handelen, haar tijdschema, haar agenda, haar taal en structuren, zodat zij alles kan richten naar de evangelisatie in de volste zin van het woord. Dat vereist ook een grondige ont-klerikalisering.

Eigenlijk moeten Christenen mensen worden die voortdurend op weg zijn naar de toekomst, vrije mensen die niet aan bloed en bodem zijn gebonden. Of zoals de Poolse Nobelprijswinnares Olga Tokarczuk schrijft, wij moeten ons nergens aan vastklampen: “Wie stilstaat zal versteend worden, wie ooit stopt, zal zoals een insect vastgepind worden, het hart doorboord met een houten naald... [Dat is de reden] waarom tirannen van alle soorten, de dienaars van de het inferno, een zo diepgewortelde haat koesteren voor nomaden, dat is waarom zij zigeuners en joden vervolgen, en waarom zij mensen dwingen om zich vast te nestelen, en hen veroordelen tot een vaste en controleerbare plaats”.

Volgens Franciscus zijn Christenen pelgrims die voortdurende op weg zijn naar Gods toekomst.

2. Deze beweeglijkheid vereist ten tweede **dat de kerkgemeenschap naar de wereld toegaat en niet dat de wereld naar de kerk toekomt**. Franciscus drukt die uit met krachtige metaforen. De kerkgemeenschap moet “ten volle in het weefsel van de samenleving binnentreden” en “arm in arm met anderen zich engageren om een nieuwe wereld te bouwen.” De kerk is geen “*societas perfecta*” die een buitenstaanderspositie innemen. Zij is geen knusse ruimte zijn waar men kan vluchten voor de conflicten van het leven. “Liever een kerk die gekneusd, gewond en vuil is omdat zij steeds op straat is, boven een kerk die

ongezond is omdat zij niet buiten haar grenzen kan gaan en zich vastklampt aan haar eigen veiligheid” (EG, 49). Liever een kerk met vuile handen dan een “kerk die de gevangene is van haar obsessies en procedures” (EG, 49).

Positief betekent het zich inschrijven in het weefsel van de samenleving dat men deelt “in het leven van allen”, dat men luistert “naar hun bekommernissen”, dat men “hen materieel en spiritueel” helpt “om hun noden te lenigen”. Dat betekent ook “verheugd te zijn met diegenen die verheugd zijn” en “wenen met wie weent”. Hierin weerklinkt de aanhef van de pastorale constitutie *Gaudium et spes*: “Vreugde en hoop, verdriet en angst van de mensen van vandaag en vooral van hen die, hoe ook, te lijden hebben, zijn de vreugde en de hoop het verdriet en de angst van Christus’ leerlingen”.

In de woestijn van het leven zijn mensen nodig die als levende bronnen water geven aan wie dorst hebben (EG).

3. Dit brengt mij bij een derde element: **geloven is** niet in de eerste plaats een kwestie van doorgeven van waarheden, maar **de vrucht van de ontmoeting met mensen** en op die wijze de ontmoeting met Christus (EG 91). Zelfs wanneer men sociale, economische en politieke problemen analyseert en structuren bekritiseert – wat zeker bij de opdracht hoort – moet dit vertrekken van een concrete en directe ontmoeting met vooral de kwetsbare en gemarginaliseerde mens. Om het met Franciscus te zeggen:

“Enkel op basis van een reële en oprechte nabijheid” kunnen wij “de armen op een adequate wijze begeleiden op hun weg naar bevrijding”. Elk woord is hier van belang: nabijheid, compagnons worden dus brood breken met, en begeleiden op *hun* weg van bevrijding.

Deze nabijheid is ook een *conditio sine qua non* voor het maken van maatschappelijke analyses. In dit opzicht bekritiseert paus Franciscus in *Laudato si* academici en mediamensen voor hun te grote afstandelijkheid: het gebrek aan fysiek contact en ontmoeting leidt naar een verschraving van het geweten en naar tendentieuze analyses die belangrijke delen van de werkelijkheid verwaarlozen.

Kardinaal Walter Kasper noemt de nadruk die Franciscus legt op de ontmoeting een nieuw paradigma van menselijke nabijheid. Franciscus zelf spreekt van een mystieke broederschap, een contemplatieve broederschap, een broederlijk liefde die ons in staat stelt God te vinden in elke mens. Als wij God willen vinden dan moeten wij de “heilige grootheid van de naaste zien” schrijft hij en “Telkens wanneer wij een andere persoon in liefde ontmoeten, leren wij iets over God. Telkens wanneer onze ogen worden geopend om de andere te erkennen, groeien wij in het licht van het geloof en de kennis van God”.

Die ontmoeting is wederkerig en dwingt ons vooral de arme te ontmoeten als een gelijkwaardige partner van wie wij veel te leren hebben: Wij moeten ons door hen laten evangeliseren.

Het gaat in één woord om de spirituele nabijheid tot het leven van mensen, mensen die, om Schillebeeckx te parafaseren, het sacrament van de Godsontmoeting zijn.

Dit heeft directe consequenties voor onze houding tegenover migranten en vluchtelingen. Het volstaat niet gastvrij te zijn of hen te integreren. Het vereist zoals Jorge Castillo Guerra

schrijft, een ‘cultuur van de ontmoeting’, een *cultura del encuentro*, waarin beide partijen, migranten en oorspronkelijke bewoners elkaar veranderen tot nieuwe mensen. In een spiritualiteit van de ontmoeting evolueren wij samen naar een nieuwe vorm van gemeenschap.

Dat is onmogelijk zonder de angst voor de ander te overwinnen, met alles wat daarbij een rol speelt, zoals Jean Vanier dat zo mooi uitdrukte: de angst overwinnen voor mensen met een andere opvatting over het leven, de angst voor het verschil, de angst voor risico en mislukking, de angst voor verandering. Wij moeten vrij worden van de door sociale media ingelepelde angst en ons zonder vrees toevertrouwen aan wat collega Reimund Bieringer “de normativiteit van de toekomst” noemt, ons toevertrouwen aan het historisch proces waarin God de verhoudingen tussen mensen verandert. Het achter ons laten van de angst is echter tegendraads en stuit op weerstand.

4. Dit brengt mij bij een vierde element: **de opbouw van het Rijk Gods** is niet alleen een kwestie van sociaal engagement en directe ontmoeting, maar **vraagt ook spiritualiteit, vorming in innerlijke kracht**. Dat is iets anders dan de ik-gerichte “wellness spiritualiteit”, en ook iets anders dan vrome geprivatiseerde spiritualiteit. Niet is gevaarlijker zegt Rowan Williams dan het verdringen van ons geloof naar de privéruimte, want zo beroven wij de samenleving van bronnen van inspiratie en verbeeldingskracht.

Paulus Franciscus spreekt van een *integraal ecologische spiritualiteit* waarin wij onze verbondenheid verdiepen met God door onze verbondenheid met zowel de aarde als de gekruisigde medemens te versterken. Het is een spiritualiteit die een antwoord is op zowel de schreeuw van de armen als de schreeuw van de aarde (El Grito). (LS 49).

Ik zou hier veel kunnen over zeggen, maar ik zal mij beperken tot drie elementen: medelijden in de volste betekenis van het woord, navolging van Jezus, en leren onderscheiden.

Ten eerste, om in beweging te komen en tot actie over te gaan moeten wij ons open stellen voor menselijk lijden. Het gaat erom “*datgene wat in de wereld gebeurt, op te nemen in ons persoonlijk lijden* en zo te ontdekken wat ieder van ons eraan kan doen” schrijft Franciscus en dat is precies wat D. Sölle bedoelde met een lijdensmystiek waarin men God ontmoet in het lijden van de wereld.

Deze empathie en solidariteit met het lijden van gekruisigde mensen is noodzakelijk als tegenvergif is tegen de onverschilligheid, in het bijzonder ten opzichte van migranten en vluchtelingen. Op Lampedusa drukte Franciscus zich zeer scherp uit: als wij onverschillig blijven ten opzichte van de vluchtelingen, dan beroven wij niet alleen hen van hun menselijkheid, maar ook onszelf. Onverschilligheid ten opzichte van de kwetsbare mens is de hoogste vorm van zelfvervreemding. Letterlijk zegde hij: “de globalisering van de onverschilligheid maakt ons allen tot anonieme personen, mensen zonder naam, leiders zonder naam en zonder gelaat”.

De spiritualiteit van solidariteit met de lijdende mens, heeft ten tweede een christologische component: de navolging van Jezus en Jezus te leren vinden in het gelaat van anderen, in hun stem, in hun klachten. Nog scherper schrijft paus Franciscus in Evangelii Gaudium: “Jezus wil dat wij de menselijke ellende aanraken, dat wij [–zoals Franciscus van Assisi deed

met melaatsen-] het lijdende vlees van anderen aanraken". Volgens de paus hoopt Christus dat wij ophouden met het zoeken naar individuele of gemeenschappelijke schuilorden die ons beschermen tegen de maalstroom van menselijk ongeluk en hij hoopt dat wij intreden in de realiteit van het leven van andere mensen en de kracht van de tederheid kennen. Telkens als wij zo handelen, wordt ons leven op een wonderlijke wijze gecompliceerd en ervaren wij intens wat het is een volk te zijn... het volk Gods.

De derde component van de spiritualiteit is leren onderscheiden. Als men in het weefsel van de samenleving en haar geschiedenis treedt, moet men de confrontatie aangaan met complexiteit, ambiguïteit en paradoxale situaties. Zorgvuldig afwegen wat het grotere goed is dan men kan realiseren, rekening houdend met de grijze zones waarin men handelt. Zo een onderscheiding vraagt enerzijds redelijkheid en analyse, anderzijds een zoektocht naar wat van God is, naar wat bijdraagt tot de ontwikkeling van het Rijk Gods, of zoals GS nr. 11 het formuleerde: "Zoeken naar tekenen van Gods aanwezigheid in de gebeurtenissen, noden en verlangens die wij als volk Gods delen met anderen mensen" en zo op het spoor te komen wat leidt naar meer menselijkheid.

Franciscus verwoorde dit als volgt in zijn ontmoeting met de redactie van *La Civiltà Cattolica*: "Dit is de tijd van de onderscheiding in kerk en wereld. Onderscheiding gebeurt altijd in de aanwezigheid van de Heer en vraagt aandacht voor de tekenen, luisteren naar de gebeurtenissen, naar de gevoelens van de mensen die de nederige weg kennen van het dagelijkse koppige doorzetten, dat zijn vooral de armen. Om dat mogelijk te maken moeten wij in de ambiguïteit treden, wij moeten er in treden zoals onze Heer Jezus zich heeft geïncarneerd".

Onderscheiding heeft te maken met een open geest die durft zien wat moet gedaan worden om Gods toekomst te laten ontstaan in concrete omstandigheden. Dat biedt misschien minder zekerheid dan principes en het vraagt een gelovig vertrouwen.

Tot zover spiritualiteit.

5. Een volgende en vijfde element is **actie**. Dat vereist de moed om knopen door te hakken. Geen halfslachtige keuzes, geen mentaliteit van de kool en de geit sparen, geen woordgebruik zoals wij zo vaak horen in kerkelijke kringen van een "beetje" van dit of dat, maar de transformatie van conflicten als stappen in de richting van een nieuw proces. Zowel het engelachtig vermijden van conflicten leidt tot problemen, als de verheffing van conflict tot motor van de geschiedenis. Wij moeten, ook in de eigen gemeenschappen, de conflicten onder ogen zien, oplossen en nagaan hoe zij kunnen getransformeerd worden tot een schakel in een positieve ontwikkeling. Die ontwikkeling is niet gericht op het realiseren van uniformiteit (wat vaak het doel is van mensen die vooral identiteit nastreven), maar "geheelde diversiteit", "leven-gevende eenheid" waarin de diversiteit van componenten wordt erkend. De metafoor hiervoor is het *polyhedron* (veelvlak), een symbool van complexe eenheid, beeld van een situatie "waarin alle delen convergeren, terwijl elk onderdeel zijn eigen verschil kan bewaren" (EG, 236). Dat is toch een prachtig beeld voor zowel samenleving als kerk.

De actie van christenen zal in de toekomst vooral een opdracht zijn tot radicale solidariteit. In een maatschappelijk context waarin hulp bieden aan vluchtelingen en transmigranten stilaan een misdaad wordt, of in een context waarin ultrarechtse ideeën en het wij/zij denken de maatschappij verzieken, zullen wij als christenen onvermijdelijk in conflict komen.

Onze solidariteit zal een “subversieve solidariteit” zijn (Kristin Heyer), of, wat Izusquiza een “subversief burgerschap” noemt, en Orobator “een viscerale sociale liefde”. Deze geïncarneerde solidariteit zal moed vragen en kan zo nodig de vorm krijgen van burgerlijke ongehoorzaamheid en een verzet tegen de idolatrie van de eigen groep of natie. Het kan zelf leiden tot vervolging. Het is niet toevallig dat één van de inspiratiebronnen van mensen zoals Filip De Winter, Alain de Benoist is, een auteur die komaf maakt met jodendom en christendom en pleit voor een herwaardering van heidense religie. Dit is wat Lévinas, “l’ivress du sacré” noemde, opgaan in de roes van het sacrale, een religieuze dronkenschap waarin bloed en bodem worden verheerlijkt, een dronkenschap die die samenlevingen doet ontaarden tot een wereld van racisme en haat.

Met andere woorden: wij evolueren vandaag naar een situatie waarin christenen zullen geplaagd worden voor harde keuzen. Sommigen zullen zich uit angst neerleggen bij mensvervreemdende tendensen, anderen, wellicht een minderheid, zal dat niet doen en, zoals de *bekennende Kirche* van Bonhoeffer, moedig blijven getuigen van het rijk Gods. Zo blijven zij dragers van humaniteit te midden van turbulente tijden. Sommigen zullen zich in een naar identiteit strevende kerk opsluiten om zich af te schermen tegen de storm van de tijd, anderen zullen de storm ingaan. Misschien is het daarom goed de woorden van Bonhoeffer in herinnering te brengen: wij moeten het aardse leven tot op de bodem doorleven, werelds leven, bevrijd van verkeerde religieuze bindingen en remmingen, Gods lijden aan de goddeloze wereld mee lijden, deelnemen aan Gods lijden en machteloosheid in deze wereld. Dat is de navolging van Jezus.

Deze weg is niet zonder hoop. Want zoals Franciscus schrijft, God heeft zich definitief en onherroepelijk door de schepping en de incarnatie in Jezus, met mens en aarde verbonden. Hij weeft alles samen op een wonderlijke wijze, en scheidt te midden van kwaad en duisternis telkens nieuwe mogelijkheden. Alles staat in relatie tot alles en “wij zijn als mensen verenigd als broeders en zusters op een wonderlijke pelgrimstocht, met elkaar verweven door de liefde die God heeft voor elk van zijn schepselen, een liefde die ons verenigt met een diepe gevoeligheid met broeder zoon, zuster maan, broeder rivier en moeder aarde... (LS 92)”.

Kleine gemeenschappen zoals de Lier zijn een deel van dit wondere evoluerende web van liefde. Zij laten zich inspireren door de woorden van Jezus na de verrijzenis: “mè fobeité”, vrees niet. Zij inspireren elkaar tot verzet tegen alles wat bedreigend is voor de evolutie van de mensheid naar volheid van leven toe. Dat is werken aan het Rijk Gods, de droom van een voltooide mensheid. Daaraan werken is geen illusie. Het is gegrond in de verrijzenis, want “Christus verrijzenis is geen gebeurtenis uit het verleden; het is een vitale kracht die de wereld doordringt. Waar alles dood lijkt, ontspringen tekenen van verrijzenis. Het is een onweerstaanbare kracht,” en **“Christus’ verrijzenis laat overal zaden van een nieuwe wereld ontstaan (Evangelii Gaudium).”**

[Johan Verstraeten](#)

Domein Hoogveld - Zedelgem, 12 oktober 2019